

Słowo o Jubilacie

Tempora labuntur tacitisque senescimus annis. Odchodzi dziś na emeryturę, na jak najbardziej zasłużony odpoczynek, Człowiek, którego większość z nas dziś go żegnających pamięta. Jest to bowiem jedna z pierwszych osób, które przed laty spotkaliśmy najpierw na swojej drodze życiowej, a następnie naukowej, kiedy przekraczaliśmy progi Instytutu Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Tą osobą jest Profesor Doktor Habilitowany Marian Józef Ptak, nasz Dostojny Jubilat.

Marian Józef Ptak urodził się 9 kwietnia 1950 r. w Bytomiu, w rodzinie o pochodzeniu inteligenckim. W czasach, kiedy się urodził, ze względów politycznych bezpieczniejsze było od razu dodanie: inteligencji pracującej. Po krótkim pobycie w Bytomiu wraz z rodziną w 1954 r. przeprowadził się do Wrocławia, rozpoczynając tu nowy etap w swoim życiu. Był to także początek nowej drogi życiowej dla małego Mariana Józefa. W 1957 r. poszedł do Szkoły Podstawowej przy ul. Grochowej 36, która mimo odległego numeru 43 cieszyła się i cieszy się do dziś renomą wśród szkół podstawowych we Wrocławiu. Po ukończeniu szkoły podstawowej wybrał liceum ogólnokształcące, leżące bliżej Uniwersytetu Wrocławskiego. Być może już wtedy przeczuwał, że kiedyś ta uczelnia stanie się Jego przeznaczeniem. W 1964 r. rozpoczął naukę w IX Liceum Ogólnokształcącym im. Juliusza Słowackiego przy ul. ks. Piotra Skargi 31. Na szkoły, do których uczęszczał, nigdy się nie skarżył. Wspominał je zawsze z sentymentem, a o tych, którzy Go nauczali, mówił jedynie dobrze. Pozostało to Jego cechą do dziś. Jako absolwent Liceum im. Słowackiego miał okazję wcześniej poznać jego pozytywne strony niż późniejsi bardziej znani absolwenci, jak np. pisarz Marek Krajewski czy premier Mateusz Morawiecki. Po zdaniu w 1968 r. matury być może myślał o studiach, ale z powodu trudności rodzinnych nie ubiegał się o przyjęcie na nie. Takie to były trudne czasy i dla Polski, i dla Polaków.

Kierując się względami pragmatycznymi, po rocznej przerwie, w 1969 r. podjął studia w Studium Nauczycielskim, zdobywając nie tylko zawód nauczyciela historii, ale połykając także nieuleczalnego bakcyła historii, na którego choruje do dziś. W 1971 r., kierując się w dalszym ciągu pragmatyzmem życiowym, podjął studia wyższe w Zawodowym Studium Administracji prowadzonym na naszym Wydziale, najpierw pierwszego stopnia, a następnie drugiego. Pierwszymi Jego opiekunami naukowymi byli profesorowie Alfred Konieczny i Franciszek Połomski,

pod których kierunkiem w ramach indywidualnego toku studiów zdobywał szlify już nie tylko historyczne, ale też historyczno-prawne. Ich uzyskanie potwierdził poświęconą Polskiej Komisji Likwidacyjnej pracą magisterską, która zajęła III miejsce w konkursie na najlepsze prace magisterskie i dyplomowe na Wydziale, oraz ukończeniem studiów z wynikiem bardzo dobrym. Znalazło to formalne potwierdzenie 20 lutego 1976 r., kiedy to uzyskał tytuł magistra, kończąc w ten sposób studia z wyróżnieniem.

Jeszcze jako student Marian Józef Ptak, od 1 października 1974 r., rozpoczął pracę w Instytucie Historii Państwa i Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Początkowo jako stażysta, następnie samodzielny pracownik, a na końcu jako specjalista do spraw organizacji badań naukowych w Instytucie Historii Państwa i Prawa oraz współpracy z gospodarką narodową. Jedynie z tego powodu, że Instytut nie miał obiektywnych warunków do uzyskania dla Niego etatu naukowo-dydaktycznego, początkowo był w nim zatrudniony jako pracownik naukowo-techniczny, a nie nauczyciel akademicki. Taka możliwość zaistniała dopiero 1 października 1981 r., kiedy to został przeniesiony z etatu naukowo-technicznego na etat nauczyciela akademickiego (naukowo-dydaktyczny). Przejście to oznaczało nie tylko możliwość, ale wręcz konieczność zajęcia się przez Dostojnego Jubilata działalnością naukową, którą zresztą prowadził się od początku pracy w Instytucie, będąc nie tylko pracownikiem technicznym, ale również naukowym. Od tej chwili mógł się On jej w pełni poświęcić.

O prowadzeniu przez Niego badań naukowych od początku zatrudnienia w Instytucie świadczy fakt, że już w niespełna pół roku od chwili, gdy został nauczycielem akademickim, dnia 23 marca 1982 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych. Podstawą jego nadania przez Radę Wydziału była rozprawa *Sądownictwo księstwa oleśnickiego ze szczególnym uwzględnieniem sądów prawa polskiego (1314–1742)*. Promotorem tej rozprawy był profesor Edmund Klein, a jej recenzentami profesorowie Wojciech Maria Bartel z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Kazimierz Orzechowski.

Rozbudzone studiami nad sądownictwem księstwa oleśnickiego swoje dalsze zainteresowania naukowe Jubilat skierował na pozostałe instytucje systemu stanowego na Śląsku. Na obszar, który mimo zajmowania się nim przez prof. Kazimierza Orzechowskiego ciągle pozostawał niespenetrowany naukowo, skrywając wiele tajemnic. Jedną z cech charakterystycznych okresu monarchii stanowej na Śląsku był utrzymujący się na nim system zgromadzeń i urzędów stanowych, który zamierzał opisać. Planował zrobić to w przygotowywanej rozprawie habilitacyjnej, w której początkowo chciał opisać zgromadzenia i urzędy stanowe we wszystkich śląskich księstwach i państwach stanowych. Później okazało się, że wystarcza do tego sam materiał archiwalny dotyczący księstwa głogowskiego. Recenzentami Jego rozprawy habilitacyjnej *Zgromadzenia i urzędy stanowe księstwa głogowskiego od początku XIV wieku do 1742 roku* (Wrocław 1991) byli profesorowie Stanisław Grodziski z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Adam Lityński z Uniwersytetu Śląskiego i Kazimierz

Orzechowski. Pomyślne zakończenie postępowania habilitacyjnego nastąpiło 26 września 1991 r., kiedy to Rada Wydziału Uniwersytetu Wrocławskiego nadała Mu stopień doktora habilitowanego nauk prawnych, zatwierdzony siedem miesięcy później przez Centralną Komisję do spraw Stopni i Tytułów Naukowych. O wysokim poziomie naukowym rozprawy habilitacyjnej Dostojnego Jubilata świadczy fakt nie tylko nadania Mu na jej podstawie stopnia doktora habilitowanego, ale również niedoszła do skutku propozycja, by ją przetłumaczyć na język niemiecki, oraz jej zgłoszenie na konkurs organizowany przez czasopismo „Państwo i Prawo”.

Początki Jego kariery naukowej były jednak zupełnie inne. Pierwszy bowiem Jego artykuł naukowy poświęcony był *Polskiej Komisji Likwidacyjnej wobec formujących się władz centralnych II Rzeczypospolitej (październik 1918 – styczeń 1919)*. Po tym krótkim rekonesansie badawczym Małopolski na stałe osiadł naukowo w problematyce związanej ze Śląskiem. Potwierdzeniem słuszności dokonanego wyboru jest jedna z pierwszych Jego publikacji naukowych, artykuł o Śląskich ordynacjach ziemskich opublikowany w „Sobótce” w 1979 r., który do dziś jest jednym z najczęściej powoływanych artykułów w Jego dorobku naukowym i który zwrócił uwagę na Jego autora innych uczonych.

Skoncentrowanie się na problematyce ustrojowo-prawnej związanej ze Śląskiem przyniosło bardzo szybko efekty. Po serii artykułów poświęconych sądom wolnego państwa żmigrodzkiego i sycowskiego oraz księstwa ziebickiego doktoryzował się w 1982 r. na podstawie pracy *Sądownictwo księstwa oleśnickiego ze szczególnym uwzględnieniem sądów prawa polskiego (1314–1742)*, opublikowanej w 1988 r.

Jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora zainteresował się instytucjami życia stanowego na Śląsku do 1740 r. Zajmując się nimi, z czasem opisał zgromadzenia i urzędy stanowe we wszystkich księstwach i wolnych państwach stanowych znajdujących się na Śląsku, a funkcjonowanie ich w księstwie głogowskim stało się podstawą Jego rozprawy habilitacyjnej *Zgromadzenia i urzędy stanowe księstwa głogowskiego od początku XIV wieku do 1742 roku* (Wrocław 1991). Dostojny Jubilat pozostaje ich niestrudzonym badaczem do dziś, ustawicznie poszerzając naszą wiedzę o ich funkcjonowaniu.

Dowodem uznania kwalifikacji naukowych Profesora Mariana Józefa Ptaka było Jego uczestnictwo w różnych przedsięwzięciach krajowych i międzynarodowych. Jako znawca problematyki prawnej związanej ze Śląskiem brał udział w latach 90. XX w. w resortowym Programie Badań Podstawowych, uczestnicząc w pracach aż trzech zespołów badawczych zajmujących się ustrojowo-prawnymi uwarunkowaniami przemian społecznych i narodowych tego regionu, historią ludności żydowskiej oraz historią Kościoła i mniejszości narodowych. Potwierdzeniem Jego pozycji naukowej było włączenie Go na początku XXI w., w 2006 r., do Rady Naukowej Międzynarodowego Projektu Badawczego (niemiecko-polsko-czeskiego), pt. „Szlachta na Śląsku” (*Adel in Schlesien*), oraz powierzenie Mu współkierownictwa jednego z zespołów badawczych w ramach tego programu. O uczestnictwie Jubilata we

wspomnianym programie badawczym przesądziła nie tylko Jego olbrzymia wiedza, ale także międzynarodowe kontakty naukowe nawiązane podczas pobytów w Niemczech w ramach stypendium ufundowanego przez *Deutscher Akademischer Austauschdienst* i Moguncką Akademię Nauki i Literatury, czy w Wiedniu przez Polską Akademię Umiejętności. Warto przy okazji podkreślić, że Profesor Marian Ptak swego czasu był jednym z nielicznych polskich uczonych, który regularnie brał udział w zjazdach niemieckich historyków ustroju i prawa (*Rechtshistorikertag*).

Wspomniane dwie dysertacje naukowe (doktorska i habilitacyjna) oraz szereg artykułów naukowych poświęconych instytucjom ustrojowo-prawnym Śląska do 1740 r. zapewniły Mu opinię jednego z najlepszych specjalistów w tym zakresie w Polsce, a od 2009 r. – od chwili śmierci profesora Kazimierza Orzechowskiego – uznawany jest za najwybitniejszego polskiego znawcę dziejów ustrojowo-prawnych Śląska. Potwierdzeniem tego są nie tylko Jego publikacje w naszych „Studiach Historycznoprawnych” i „Śląskim Kwartalniku Historycznym Sobótka”, ale również w Czechach i w Niemczech.

Przywołując nazwisko prof. Kazimierza Orzechowskiego, warto dodać, że trudno byłoby wskazać w Instytucie osobę, na którą nie wywarłby on wpływu, czy to zarażając ją swoimi zainteresowaniami naukowymi, czy też podejściem metodologicznym do wykonywanej pracy. Dotyczy to zwłaszcza osób, które zostały zatrudnione w Instytucie w okresie, gdy był jego dyrektorem. Do osób tych należy także Profesor Marian Ptak, który z czasem stał się najbliższym partnerem badań śląskoznawczych prof. Kazimierza Orzechowskiego. Wiele osób zatrudnionych w Instytucie miało w swoim dorobku epizody ustrojowo-prawne związane ze Śląskiem, ale tylko Profesor Marian Ptak pozostał im wierny do dziś.

Z czasem Dostojny Jubilat poszerzył swoje zainteresowania naukowe o dzieje Uczelni, z którą związał swoje życie zawodowe. Zainteresował się zwłaszcza dziejami nauczania prawa na Śląsku, szczególnie zaś na Uniwersytecie we Wrocławiu. Zaowocowało to licznymi artykułami na ten temat, w których ustawicznie podkreślał On, że ośrodek akademicki we Wrocławiu jest jednym z najstarszych w Polsce. Jego wiedzę w tym zakresie doceniono, powołując Go do Komitetu Organizacyjnego Obchodów 200-lecia Odnowienia Uniwersytetu Wrocławskiego (1811–2011) oraz Komitetu Organizacyjnego Obchodów 70-lecia Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii.

W recenzji Jego doktoratu z 1982 r. profesor Wojciech Maria Bartel napisał, że: „Piękne rezultaty, do jakich [w swoim doktoracie – J.K.] doszedł autor, mają swoją podstawę w sumiennych badaniach źródłowych”. Do wypowiedzi tej można dodać, że w badaniach źródeł archiwalnych. W dorobku Jubilata bowiem prawie że nie ma publikacji, które by nie opierały się na źródłach archiwalnych. Zasoby Archiwum Państwowego we Wrocławiu przy ul. Pomorskiej nie kryją przed Nim żadnych tajemnic. W poszukiwaniu źródeł do dziejów śląskich instytucji ustrojowo-prawnych zjeździł wszystkie śląskie archiwa, a także w Pradze, Opawie, Brnie,

Wiedniu i wybrane w Niemczech. Sumienna praca była podstawą wszystkiego, za co Marian Józef Ptak się zabierał.

Profesor Marian Ptak bardzo aktywnie uczestniczył również w działalności organizatorskiej na rzecz społeczności akademickiej na wszystkich możliwych szczeblach: Zakładu, Instytutu i Wydziału. W latach 2001–2016 był kierownikiem Zakładu Powszechnej Historii Państwa i Prawa. Od 1993 r. (a w zasadzie już od 1992 r., zastępując prof. Alfreda Koniecznego) do 2004 r. był zastępcą dyrektora Instytutu Historii Państwa i Prawa, a od 1 października 2004 r. aż po dziś jest dyrektorem Instytutu. W latach 2002–2008 był także prodziekanem Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii dla studiów administracji. Ponadto był przewodniczącym Wydziałowej Komisji oceniającej nauczycieli akademickich, Komisji rekrutacyjnej na Zaoczne Studia Prawa i Wydziałowego Sądu Konkursowego oceniającego najlepsze prace magisterskie oraz członkiem dziesięciu różnych komisji wydziałowych.

Od 46 lat Dostojny Jubilat związany jest z Uniwersytetem Wrocławskim. Jedynie w roku akademickim 1994/1995 miał w tym zakresie roczną przerwę, będąc w tym czasie zatrudnionym na pierwszym etacie w Katedrze Nauk Historyczno-Prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu w Szczecinie, a na Uniwersytecie Wrocławskim – na drugim etacie.

Profesor Marian Ptak od 2011 r. – razem z prof. Alfredem Koniecznym – jest redaktorem czasopisma „Prawo. Studia Historycznoprawne” w serii Acta Universitatis Wratislaviensis, a od 2014 r. także członkiem Komitetu Redakcyjnego tej serii. Jest On również od 2003 r. członkiem Komitetu Redakcyjnego „Acta Universitatis Wratislaviensis, seria Przegląd Prawa i Administracji”, a od 2010 r. – „Czasopisma Prawno-Historycznego”. Był także redaktorem naukowym dwóch prac zbiorowych oraz w dwóch przypadkach współredaktorem prac zbiorowych. Ponadto brał udział w pracach Instytutu Śląskiego w Opolu oraz jest członkiem Polskiego Towarzystwa Badań Reformacji.

Oprócz opublikowania prawie 170 prac naukowych Profesor Marian Ptak brał także czynny udział w ponad 50 konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych. W dorobku naukowym Jubilata można wskazać recenzje sporządzone przez Niego w pięciu przewodach doktorskich (m.in. Tomasza Dolaty), pięciu przewodach habilitacyjnych (m.in. Józefa Koredczuka i Piotra Krzysztofa Marszałka) oraz jedną opinię na stanowisko profesora uniwersyteckiego (Józefa Koredczuka).

Profesor Marian Ptak był promotorem licznych prac magisterskich. Podobnie jak przed prawie pięćdziesięciu laty Jego pierwsi opiekunowie naukowci zwrócili uwagę na Niego jako dobrze naukowo rokującego na przyszłość, tak i On miał szczęśliwą rękę do seminarzystów. Niektórzy spośród nich – Tomasz Dolata i Tomasz Kalisz – składają Mu swoje podziękowania w niniejszej Księdze jubileuszowej. Doczekał się także skromnego, ale wdzięcznego grona doktorantów, należą do nich redaktorzy niniejszej Księgi – Józef Koredczuk i Paweł Wiązek, którzy początkowo będąc tylko Jego uczniami, z czasem stali się Jego najbliższymi współpracownikami.

Doktorantem Dostojnego Jubilata jest również Tomasz Fedorszczak, który wybrał pracę w organach wymiaru sprawiedliwości. Kolejne trzy osoby piszą pod Jego kierunkiem prace doktorskie, mając otwarte przewody doktorskie.

Za swoją pracę na rzecz środowiska akademickiego Profesor Marian Ptak został w listopadzie 2003 r. odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Był wielokrotnie nagradzany przez rektorów Uniwersytetu Wrocławskiego we wszystkich możliwych kategoriach (za osiągnięcia naukowe, organizacyjne, dydaktyczne, ofiarną pracę i dobre wyniki w pracy zawodowej), a w latach 1996–2008, można powiedzieć, że był notorycznym beneficjentem nagród rektora, otrzymując je co roku.

Pracując w Instytucie, jako *opus vitae* planował napisanie monografii *Życie polityczne śląskich stanów (XIII–XVIII w.)*. Zdobył nawet na jego realizację indywidualny grant naukowy, który nie został jednak zrealizowany. Na początku XXI w. Jego plany naukowe uległy pewnym zmianom, planował bowiem złożenie wniosku grantowego pt. *Historia Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego (1811–2011)*. To, że przechodzi na emeryturę, nie oznacza, że realizacja wspomnianych planów jest niemożliwa. Jeżeli człowiek ma plany, to i jego życie ma sens. Jest to więc ciągle możliwe. *Ad multos annos, Professor.*

Wrocław, dnia 23 marca 2020 r.
Józef Koredczuk i Paweł Wiązek